

deSingel

Internationale Kunstcampus

2009-2010 BLAUWEZAAL

**ARS NOVA COPENHAGEN
OLV. PAUL HILLIER
DO 25 FEB 2010**

2009-2010 / KOOR

STILE ANTICO
VR 25 SEP 2009

CAPILLA FLAMENCA & PROMETHEUS ENSEMBLE
ZA 21 NOV 2009

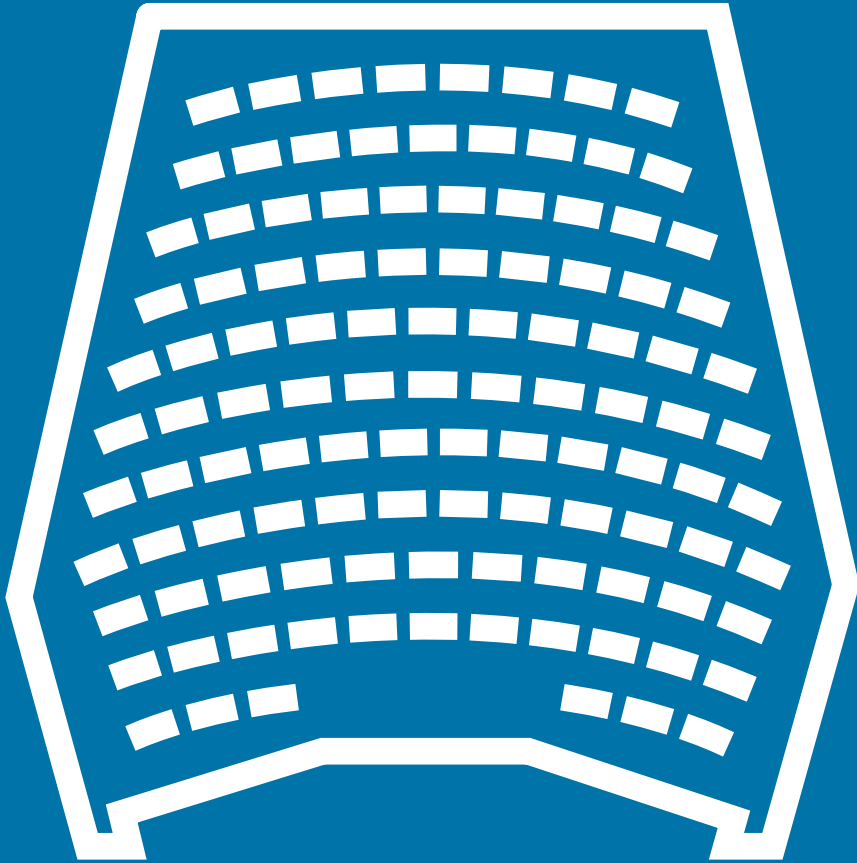
MARIINSKI KOOR OLV. ANDREJ PETRENKO
DO10 DEC 2009

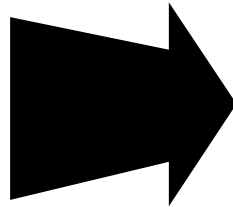
THE HILLIARD ENSEMBLE REGIE HEINER GOEBBELS
VR 29 JAN 2010

ARS NOVA COPENHAGEN OLV. PAUL HILLIER
DO 25 FEB 2010

Inleiding **Frederik Styns / 19.15 uur / foyer de kunsthaven**
begin **20.00 uur**
pauze omstreeks **20.45 uur**
einde omstreeks **21.50 uur**

teksten programmaboekje **Frederik Styns**
coördinatie programmaboekje **deSingel**

ARS NOVA COPENHAGEN

PAUL HILLIER muzikale leiding

DE BIBLIOTHEEK VAN BACH

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750)

Jesu meine Freude, BWV358

SEBASTIAN KNÜPFER (1633-1676) / BEWERKING JOHANN SEBASTIAN BACH

Erforsche mich Gott

JOHANN SEBASTIAN BACH

Lobet den Herrn, BWV374

pauze

GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA (1525-1594) / BEWERKING JOHANN SEBASTIAN BACH

Missa Brevis

JOHANN SEBASTIAN BACH

Ich lasse dich nicht, BWVAnh159

JOHANN CHRISTOPH BACH (1642-1703)

Merk auf mein Herz

gelieve uw GSM uit te schakelen

De inleidingen kan u achteraf beluisteren via www.desingel.be
Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze.

Op www.desingel.be kan u uw visie, opinie, commentaar, appreciatie, ... betreffende het programma van deSingel met andere toeschouwers delen. Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze. Neemt u deel aan dit forum, dan maakt u meteen kans om tickets te winnen.

Bij elk concert worden cd's te koop aangeboden door 't KLAverVIER, Kasteeldreef 6, Schilde, 03 384 29 70 > www.tklavervier.be

foyer de kunsthaven

enkel open bij avondvoorstellingen in rode en/of blauwe zaal
open vanaf 18.40 uur
kleine koude of warme gerechten te bestellen vóór 19.20 uur
broodjes tot net vóór aanvang van de voorstellingen en tijdens pauzes

Hotel Ramada Plaza Antwerp (Desguinlei 94, achterzijde torengedouw ING)

- ▶ Restaurant HUGO's at Ramada Plaza Antwerp
open van 18.30 tot 22.30 uur
- ▶ Gozo-bar
open van 10 uur tot 1 uur, uitgebreide snacks tot 23 uur
deSingelaanbod: tweede drankje gratis bij afgifte van uw toegangsticket

Reclamepanelen omringen de bouwwerf van deSingel. De plaatsing van deze panelen levert extra middelen op om de bouwkosten te financieren. De toelating voor het plaatsen van de advertentiepanelen geldt voor de periode van de bouwwerken. Wij hopen op uw begrip.

BACHS BIBLIOTHEEK

Prelude: Richard Dawkins 'memen' en Bachs 'maanlichtmanuscript'

Bach behoort tot een van de drie grote B's. Beethoven en Brahms zijn de twee andere. De muziekgeschiedschrijving heeft lange tijd de nadruk gelegd op 'de hoogtepunten': componisten die ogenschijnlijk uit het niets opduiken, boven de anderen uitsteken en getuigen van een uitzonderlijk talent. Er wordt echter vaak vergeten dat ook deze zwaargewichten deel uitmaken van een traditie, van een steeds evoluerende muziekcultuur. Ze zijn misschien het hoogtepunt van een bepaalde stroming, maar zeker geen finaliteit, noch een begin.

De vermaarde Britse bioloog Richard Dawkins zette in zijn fenomenale boek 'De zelfzuchtige Genen' een theorie uiteen die stelt dat het bij de menselijke evolutie gaat om het welzijn van het individu (het gen) en niet, zoals daarvoor werd aangenomen, om het welzijn van de soort. Een succesvol gen ontwikkelt in de eerste plaats een niets ontziende zelfzucht. In het laatste hoofdstuk schakelt hij over van de biologische naar de culturele evolutie, waarbij hij - naar analogie met de genen - de 'memen' in het leven roept. Het zijn de bouwblokken van de menselijke cultuur. Net zoals bij de genen overleven de sterkste. Plotse veranderingen - mutaties - kunnen leiden tot nieuwe en sterkere 'memen' die op hun beurt meer kans maken om te overleven en in staat zijn om de richting en het verdere verloop van een cultureel discours te bepalen. De traditie wordt uiteraard meegedragen en kan nooit volledig uitgewist worden. Vanuit dit opzicht zijn persoonlijkheden zoals Bach en Beethoven geen eenzame hoogtepunten, maar mutaties. Ze zijn als het ware de 'fouten' in het logische verloop van het culturele parcours.

Dat de 'culturele mutant' Bach de rijke muzikale traditie met zich meedroeg, blijkt uit het grappige verhaal van het 'maanlichtmanuscript'. Na de dood van zijn ouders ontfermde Bachs veertien jaar oudere broer Johann Christoph Bach zich over Johann Sebastian. Johann Christoph had gestudeerd bij niemand minder dan Pachelbel in Erfurt en was er zelfs korte tijd organist van de Thomaskirche geweest. Johann Christoph was een uitmuntend muzikant en beschikte over een uitgebreide muziekbibliotheek. Bachs oudste zoon - Carl Philipp Emanuel Bach - nam de volgende

Fragment van een mis in het handschrift van Johann Sebastian Bach.

anekdote op in de necrologie van zijn vader: 'De liefde van onze kleine Johann Sebastian voor de muziek was ongewoon groot, zelfs al op die jonge leeftijd. In korte tijd beheerste hij alle stukken die zijn broer hem had gegeven om te leren. Een boek vol klavierstukken van de beroemdste meesters van die tijd, dat zijn broer bezat, werd hem op wie weet wat voor gronden onthouden. Zijn drang om steeds verder te komen, bracht hem op de volgende onschuldige list. Het boek lag in een kast met alleen een traliedeur ervoor. Hij kon met zijn kleine handen tussen de tralies door en het boek in de kast oprollen, want het had alleen een papieren kaft. Zo kon hij het er 's nachts uithalen als iedereen in bed lag, en omdat hij geen eigen lamp had, schreef hij het bij maanlicht over. Na zes maanden kopiëren had hij deze muzikale buit in handen. In het geheim en met grote gretigheid probeerde hij de muziekstukken onder de knie te krijgen, totdat, tot zijn onuitsprekelijke verdriet, zijn broer het ontdekte en de hem met zoveel moeite vervaardigde kopie zonder pardon afnam.'

Bachs uitzonderlijke muzikale nieuwsgierigheid bleek eveneens uit zijn contacten met grootmeesters zoals Reinken, Kuhnau, Böhm en de onovertroffen Buxtehude. Hij beseftte op jonge leeftijd dat hij om ooit het niveau van deze meesters te bereiken alle zes klassen van het lyceum zou moeten doorlopen. Johann Christoph had waarschijnlijk liever gehad dat Sebastian op veertienjarige leeftijd - zoals de meeste telgen van de familie Bach - in de leer ging bij een beroepsmusicus om het ambacht der muziek onder de knie te krijgen. Het moet Christoph echter ook duidelijk geweest zijn dat zijn broertje, anders dan hijzelf, graag naar school ging en verder wilde leren. Daarom liet hij Johann Sebastian in Lüneberg het lyceum afmaken en eindexamen doen, zodat deze naar de universiteit zou kunnen gaan - een ongewone gang van zaken voor een zoon van Ambrosius Bach. In zijn verdere leven stelde Bach zich nooit tevreden met een gemiddelde aanstelling. Wanneer hij niets meer kon leren vertrok hij en zocht andere oorden op waar zijn honger naar kennis en wetenschap gestild werd.

Hier blijkt de mutatie in de culturele genen van Bach. In tegenstelling tot de meeste leden van de familie Bach toonde hij een bijzondere interesse voor de wetenschap. Hij stelde zich niet tevreden met het muziekambacht, maar zou koste wat het kost doordringen tot de complexe wereld van de muziekwetenschap. Hij vertrok echter ook vanuit de absolute kennis van wat bestond en creëerde op basis hiervan zijn eigen verhaal. Hij brak aldus niet met het verleden, maar gebruikte het als voedingsbodem voor zijn eigen - voor zijn tijdgenoten vaak onbegrijpelijke - werken. Hij kopieerde bestaande partituren, voerde ze uit en stelde ze in vraag. Hij stelde gevestigde muziekparadigma's op de proef en 'muteerde' ze, nu eens opboksend tegen het establishment, dan weer door iedereen toegejuicht en bejubeld.

Bachs bibliotheek

Op het programma van deze avond staan niet alleen werken van Bach zelf, maar ook werken die behoorden tot zijn grote bibliotheek. Naast eigen cantates en motetten voerde hij geregeld muziek uit van andere componisten, waaronder heel wat werken in de 'oude stijl' uit de late zestiende en de zeventiende eeuw. Hij deed dit uiteraard niet alleen vanuit een pragmatisch standpunt - de werkdruk lag heel hoog! - maar ook vanuit een bewondering voor de muziek van illustere voorgangers én tijdgenoten.

In zijn werkkamer in Leipzig werd Bach omringd door een uitgebreide bibliotheek met muziekmanuscripten, traktaten, liedbundels en theologieboeken. Hij gebruikte voor die verzameling nogal droogjes het woord 'Apparat' en voor zijn eigen handschriften de aanduiding 'Sachen'. Het zijn kale woorden die wat daar aan indrukwekkends lag opgestapeld ernstig tekort doen. Immers, Bachs privébibliotheek telde samen met de bibliotheek van de Thomasschule een paar honderd zestiende- en zeventiende-eeuwse drukwerken en manuscripten! Bach vulde de oude koorbibliotheek van de school nauwelijks meer aan met nieuwe uitgaven, maar bestudeerde die natuurlijk wel. Blijkbaar wou hij voor zijn kerkelijke uitvoeringen zoveel mogelijk zijn eigen werk ten gehore brengen. Het was waarschijnlijk ook om die reden dat hij de muzikale nalatenschap van Kuhnau (Bachs voorganger als Thomascantor) niet aanschafte na diens dood in 1722. Toch had Bach met zijn historische belangstelling de gelegenheid zich in de schoolbibliotheek te buigen over muziek van eerdere cantors zoals Schein, Knüpfer, Schütz, Rosenmüller... Bovendien kon hij zich ook verdiepen in werk van Carissimi, Valentini, Bassani en andere Italianen. Hij had zelfs toegang tot zeldzame manuscripten en gedrukte werken van zestiende-eeuwse componisten zoals Thomas Crecquillon en Nicolaus Rost. Maar het praktisch gebruik van de koorbibliotheek bleef beperkt, misschien vanwege de staat waarin die verkeerde. Sommige partituren waren in de woorden van Kuhnau "bijzonder gehavend" en "volledig door muizen aangevreten". Eén uitzondering maakte Bach met de zesstemmige 'Missa sine nomine' uit 'Liber V. Missarum' uit 1590 van Palestrina, die hij uitvoerde met toevoeging van een zink, trombones en basso continuo.

In plaats van te investeren in de oude muziekbibliotheek schafte Bach geheel op eigen kosten nieuwe vocale en instrumentale muziek aan en bouwde zo gestaag voort aan zijn privébibliotheek die hij in zijn jeugd - misschien wel met het 'maanlichtmanuscript' - was begonnen. De collectie was ronduit indrukwekkend. Hij beschikte over werken van de oudere generatie Duitse componisten (Buxtehude, Fischer, Froberger, Kerll...), van de tussengeneratie Duitse componisten (Böhm, Krieger, Pachelbel...) en van de jongere generatie Duitse componisten (Fasch, Graun, Heinrich...). Daarnaast bezat hij werk van Franse en Italiaanse componisten. Van de

Italiaanse componisten had Bach werken van vroege meesters zoals Palestrina en Frescobaldi. De oude generatie Italiaanse componisten was onder andere vertegenwoordigd door Biffi, Legrenzi en Torelli. Wat betreft de kwaliteit en verscheidenheid kon Bachs muziekbibliotheek zich meten met de grotere collecties van zijn tijdgenoten Mattheson in Hamburg en Zelenka in Dresden, zeker op het gebied van klaviermuziek. Zo speelde Bach een sleutelrol in de overlevering van de orgelwerken van Buxtehude. Bach verwierf het grootste deel van zijn muziekbibliotheek via goede vrienden en collega's, zoals Zelenka in Dresden, en via de wijdvertakte kanalen van de boekhandels in Leipzig.

Palestrina en Knüpfer

Twee componisten van wie enkele werken aanwezig waren in Bachs bibliotheek, waren de Italiaan Giovanni Pierluigi da Palestrina en de Duitse Thomascantor Sebastian Knüpfer. Van Palestrina (1525-1594) trok vooral de 'Missa sine nomine' Bachs aandacht. Hij bestudeerde, bewerkte en voerde deze partituur uit, terwijl hij werkte aan zijn eigen 'Hohe Messe'. Bach was echter niet de eerste die deze compositie bewerkte. Zo had Johann Gottlob Harrer - die later Bach zou opvolgen als Thomascantor - de mis ook al versierd met twee hobo's, drie violen, twee altviolen, contrabas en basso continuo. Deze avond horen we echter niet Palestrina's 'Missa sine nomine', maar wel zijn vierstemmige 'Missa Brevis' (1558). Net zoals de 'Missa sine nomine' bewonderde Bach dit werk. Getuige hiervan is Bachs autograaf van deze mis in zijn bibliotheek.

Van alle voorgangers van Bach als Thomascantor in Leipzig is Sebastian Knüpfer (1633-1676) een van de minst bekende. Een groot deel van zijn omvangrijk oeuvre ging verloren. Knüpfer mocht op dertienjarige leeftijd gaan studeren aan het beroemde Gymnasium Poeticum in Regensburg. Na een verblijf van acht jaar aan dit gymnasium trok hij naar Leipzig om aan de universiteit te gaan studeren. Knüpfer moet grote indruk gemaakt hebben op de stedelijke autoriteiten, want in juni 1657 werd hij op nauwelijks vierentwintigjarige leeftijd tot cantor benoemd. Dankzij zijn grote inspanningen bereikte de Leipziger kerkmuziek een eerste grote hoogtepunt, rijker uitgewerkt en met meer muzikale middelen dan ooit tevoren. Handgeschreven kopieën van Knüpfers religieuze werken circuleerden doorheen heel Duitstalig Europa en kregen naar het einde van de zeventiende eeuw toe de status van collector's items. Vooral dankzij Knüpfer kreeg de post van Thomascantor een bijzondere status, die door zijn drie illustere opvolgers, Johann Schelle, Johann Kuhnau en Johann Sebastian Bach alleen maar zou toenemen. Bach schatte Knüpfers muziek naar waarde en bewaarde met zorg enkele van zijn werken in zijn bibliotheek. Een van deze werken was het motet 'Erforsche mich, Gott'. Knüpfer schreef dit motet voor de begrafenis op 28 april 1673 van Johanna Lorenz von Adlers-

helm, de vrouw van de burgemeester van Leipzig. Bach voerde het motet wellicht uit in 1746 en maakte er trouwens ook nog een bewerking van. In deze bewerking voegde hij vier strijkers toe aan het eerste koor en vier blazers aan het tweede koor.

De familiebibliotheek - het Altbachisches Archiv

Naast het verzamelen van werken van toonaangevende componisten uit heden en verleden ging Bach ook actief op zoek naar zijn eigen muzikale roots. Het resultaat van deze speurtocht was een grote collectie muziekmanuscripten van oudere componisten uit de familie Bach. Na Bachs dood nam Carl Philipp Emanuel deze collectie onder zijn hoede. Hij bedacht de naam Altbachisches Archiv. In een inventaris uit 1790 worden onder andere werken van Johann Michael Bach en Johann Christoph Bach genoemd. Na de dood van Carl Philipp Emanuel Bach kwam het archief bij dirigent en componist Carl Friedrich Zelter terecht, de toenmalige leider van de Berlijnse Sing-Akademie. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Altbachisches Archiv weggehaald uit Berlijn. Na de oorlog was het archief spoorloos verdwenen totdat het in 1999 door musicoloog en Bachkenner Christoph Wolff werd teruggevonden in het staatsarchief van Kiev in Oekraïne.

Johann Christoph Bachs (1642-1703) motet 'Merk auf mein Herz' maakte deel uit van het Altbachisches Archiv. Johann Christoph Bach (1642-1703) was de zoon van Heinrich Bach en de broer van Johann Michael Bach. Hij is met Johann Sebastian Bach, Johann Christian Bach en Carl Philipp Emanuel Bach een van de beroemdste componisten uit de componistenfamilie Bach. 'Merk auf mein Herz' werd aanvankelijk toegeschreven aan Johann Sebastian Bach. Pas in 1993 vond men overtuigend bewijs dat het ging om een werk van Johann Christoph Bach. Dit werk voor twee koren en gebaseerd op het Lutherse lied 'Vom Himmel hoch, da komm ich her' werd wellicht door Johann Sebastian uitgevoerd tussen 1743 en 1750.

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750)

Jesu meine Freude, BWV358

Jesu, meine Freude,
Meines Herzens Weide,
Jesu, meine Zier,
Ach wie lang, ach lange
Ist dem Herzen bange
Und verlangt nach dir!
Gottes Lamm, mein Bräutigam,
Außer dir soll mir auf Erden
Nichts sonst Liebers werden.

Es ist nun nichts Verdammliches an denen,
die in Christo Jesu sind,
die nicht nach dem Fleische wandeln,
sondern nach dem Geist.

Unter deinem Schirmen
Bin ich vor den Stürmen
Aller Feinde frei.
Laß den Satan wittern,
Laß den Feind erbittern,
Mir steht Jesus bei.
Ob es itzt gleich kracht und blitzt,
Ob gleich Sünd und Hölle schrecken:
Jesus will mich decken.

Denn das Gesetz des Geistes,
der da lebendig macht in Christo Jesu,
hat mich frei gemacht von dem Gesetz
der Sünde und des Todes.

Trotz dem alten Drachen,
Trotz des Todes Rachen,
Trotz der Furcht darzu!
Tobe, Welt, und springe,
Ich steh hier und singe
In gar sichrer Ruh.
Gottes Macht hält mich in acht;
Erd und Abgrund muss verstummen,
Ob sie noch so brummen.

Ihr aber seid nicht fleischlich, sondern geistlich,
so anders Gottes Geist in euch wohnt.

Wer aber Christi Geist nicht hat, der ist nicht sein.

Weg mit allen Schätzen!
Du bist mein Ergötzen,
Jesu, meine Lust!
Weg ihr eitlen Ehren,
Ich mag euch nicht hören,
Bleibt mir unbewusst!

Elend, Not, Kreuz, Schmach und Tod
Soll mich, ob ich viel muss leiden,
Nicht von Jesu scheiden.

So aber Christus in euch ist,
so ist der Leib zwar tot um der Sünde willen;
der Geist aber ist das Leben
um der Gerechtigkeit willen.

Gute Nacht, o Wesen,
Das die Welt erlesen,
Mir gefällt du nicht.
Gute Nacht, ihr Sünden,
Bleibet weit dahinten,
Kommt nicht mehr ans Licht!
Gute Nacht, du Stolz und Pracht!
Dir sei ganz, du Lasterleben,
Gute Nacht gegeben.

So nun der Geist des,
der Jesum von den Toten auferwecket hat,
in euch wohnt, so wird auch derselbige,
der Christum von den Toten auferwecket hat,
eure sterbliche Leiber lebendig machen um des willen,
dass sein Geist in euch wohnt.

Weicht, ihr Trauergeister,
Denn mein Freudenmeister,
Jesus, tritt herein.
Denen, die Gott lieben,
Muss auch ihr Betrüben
Lauter Zucker sein.
Duld ich schon hier Spott und Hohn,
Dennoch bleibst du auch im Leide,
Jesu, meine Freude.

Gravure met musicerende engel.

SEBASTIAN KNÜPFER (1633-1676) / BEWERKING JOHANN

SEBASTIAN BACH

Erforsche mich Gott

Erforsche mich, Gott,
und erfahre mein Herz,
prüfe mich und erfahre wie ich's meine,
und siehe, ob ich auf bösem Wege bin,
leite mich auf ewigem Wege.
(Psalm 139, 23-24)

JOHANN SEBASTIAN BACH

Lobet den Herrn, BWV374

Lobet den Herrn, alle Heiden
Und preiset ihn, alle Völker
Denn seine Gnade und Wahrheit
waltet über uns in Ewigkeit.
Alleluja.

pauze

GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA (1525-1594) / BEWERKING

JOHANN SEBASTIAN BACH

Missa Brevis

Kyrie Eleison
Christe Eleison
Kyrie Eleison

Gloria in excelsis Deo,
et in terra pax hominibus bonae voluntatis.
Laudamus te;
benedicimus te;
adoramus te;
glorificamus te.
Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam,
Domine Deus, Rex caelestis,
Deus Pater omnipotens.

Domine Fili unigenite, Jesu Christe;
Domine Deus, Agnus Dei,
Filius Patris, qui tollis peccata mundi,
miserere nostri, suscipe deprecationem nostram;
qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis.

Quoniam tu solus Sanctus;
tu solus Dominus;
tu solus altissimus, Jesu Christe,
cum Sancto Spiritu,
in gloria Dei Patris. Amen.

JOHANN SEBASTIAN BACH

Ich lasse dich nicht, BWV Anh 159

Ich lasse dich nicht, du segnest mich denn
Mein Jesu, ich lasse dich nicht, du segnest mich denn.

Dir, Jesu, Gottes Sohn, sei Preis,
dass ich aus deinem Worte weiß,
was ewig selig macht.
Gib, dass ich nun auch fest und treu
in diesem meinem Glauben sei!

Ich bringe Lob und Ehre dir,
dass du ein ewig Heil auch mir

durch deinen Tod erwarbst.
Herr, dieses Heil gewähre mir;
und ewig, ewig dank ich dir.

JOHANN CHRISTOPH BACH (1642-1703)

Merk auf mein Herz

Merk auf, mein Herz, und sieh dorthin;
Was liegt dort in dem Krippelein?
Wes ist das schöne Kindelein?
Es ist das liebe Jesulein.

Es ist der Herr Christ, unser Gott,
Der will euch führ'n aus aller Not,
Er will eur Heiland selber sein,
Von allen Sünden machen rein.

Das laßt uns alle frölich sein
Und mit den Hirten gehn hinein,
Zu sehen, was Gott hat beschert,
Mit seinem lieben Sohn verehrt.

Bis willekommen, du edler Gast!
Den Sünder nicht verschmähet hast
Und kommst ins Elend her zu mir,
Wie soll ich immer danken dir?

Ach, Herr, du Schöpfer aller Ding',
Wie bist du worden so gering,
Daß du da liegst auf dürrem Gras,
Davon ein Rind und Esel fraß!

Ach, mein herzliebes Jesulein,
Mach dir ein rein, sanft Bettelein,
Zu ruhn in mein's Herzens Schrein,
Daß ich nimmer vergesse dein.

Lob, Ehr sei Gott im Höchsten Thron,
Der uns schenkt seinen eignen Sohn!
Des freuen sich der Engel Schar'
Und singen uns solch neues Jahr.

Ars Nova Copenhagen

Het twaalfkoppige vocaal ensemble Ars Nova Copenhagen is een van Scandinavië's meest vooraanstaande kamerkoren op het gebied van polyfone renaissancemuziek en experimentele hedendaagse muziek. Het koor gaf reeds meer dan duizend concerten in Europa, Israël, Japan, Afrika, Zuid-Amerika en de Verenigde Staten. Ars Nova werd in 1979 opgericht door een groep zangers en dirigent Bo Holten. Sinds 1996 is de Hongaar Tamás Vető de chef-dirigent van het koor. Daarnaast werkt het koor ook samen met andere vooraanstaande dirigenten zoals Peter Phillips, Bruno Turner en Paul Hillier. Ars Nova vestigde een stevige reputatie als uitvoerder van polyfone renaissancekoormuziek van componisten als des Prez, Tallis, Lassus, Palestrina en Taverner. Het koor heeft ook vergeten meesters als Pierre de la Rue, Nicolas Gombert, Philippe de Magalhaes, Giaches de Wert, Alonso and Duante Lobo, Manuel Cardoso en Jacob Obrecht vernieuwde aandacht geschonken. Op het gebied van hedendaagse muziek focust Ars Nova op muziek van na 1968 en werkte intens samen met Noorse componisten als Per Nørgård, Ib Nørholm, Pelle Gudmundsen-Holmgreen, Sven-David Sandstrøm, Poul Ruders en Hans Abrahamsen, die allen werken voor het ensemble geschreven hebben. Hetzelfde geldt voor jazzcomponisten zoals Jan Gabarek, Palle Mikkelborg, Pierre Dørge, Marilyn Mazur en Egberto Gismonti. Ars Nova verleent regelmatig ook haar samenwerking aan dans- en muziektheaterproducties. Zo waren er samenwerkingen met onder anderen Bill Forsythe (het Stuttgart Ballet), Peter Langdal (Betty Nansen Theater) en Kirsten Dehlholm (Billedstofteater en Hotel Pro Forma). Ars Nova ontving in 1998 de Deense Muziekkritieken Artiestenprijs en in 1991 kreeg het koor een Deense Grammy voor de opname van sacrale muziek door Nicolas Gombert. Hetzelfde jaar ontving het gezelschap een Diapason d'Or voor hun cd met werken van Josquin des Prez. Ars Nova Copenhagen heeft ondertussen haar eigen cd-label, ARS NOVA (Naxos), met 'Taverner & Tudor Music II - Gloria ibi Trinitas Mass' als meeste recente opname. In februari 2010 ontving het ensemble de Amerikaanse Grammy voor de cd 'The little match girl passion' met muziek van David Lang en een samenwerking met Paul Hillier en zijn ensemble 'Theatre of Voices'. Ars Nova wordt onder meer gesponsord door het Deense Ministerie van Cultuur en de Deense associatie van professionele koren. www.arsnova.dk

Paul Hillier

De Engelse dirigent Paul Hillier studeerde aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen. Hij maakte carrière als dirigent, zanger en schrijver over muziek. Hij was stichtend lid van het Hilliard Ensemble en richtte tevens het Theatre of Voices op. Hij was lange tijd als docent verbonden aan de University of California en van 1996 tot 2003 was hij directeur van het Early Music Institute aan de Indiana University. Van 2001 tot 2007 was hij chef-dirigent van het Estonian Philharmonic Chamber Choir en van Ars Nova Copenhagen. Verschillende van zijn opnamen - meer dan honderd in totaal - wonnen prijzen van de internationale muziekmakers. Zijn boeken over Arvo Pärt en Steve Reich en geschriften over koormuziek werden door Oxford University uitgegeven. In 2006 werd Paul Hillier tot OBE benoemd voor zijn verdiensten in de koormuziek. In 2007 werd hem de Orde van de Witte Ster van Estland toegekend en won hij een Grammy Award voor beste kooropname. www.paulhillier.net

Ars Nova Copenhagen

muzikale leiding

Paul Hillier

sopraan

Else Torp

Ann-Christine Wesser Ingels

Hilde Ramnefjell Dolva

alt

Ellen Marie Christensen

Linnea Lomholt

Duncan Brickenden

tenor

Tomas Medici

Josef Hamber

Christian Damsgaard-Madsen

bas

Asger Lynge Petersen

Jakob Soelberg

Thomas Kiørbye

orgel

Leif Meyer

BINNENKORT IN DESINGEL

AKADEMIE FÜR ALTE MUSIK BERLIN & VOCALCONSORT BERLIN

H PURCELL Ouverture uit 'Bonduca or The British Heroine', Z574
O sing unto the Lord, Z44
Rejoice in the Lord, Z49
Ouverture à 5, Z772
Suite uit 'The Gordian Knot Untied', Z597
Selectie uit 'Funeral Sentences for Queen Mary'

J BLOW Let my prayer come up
My God, my god, look upon me
Praise the Lord

M LOCKE Consort in F uit 'Consort of Fowre Parts'

Vocalconsort Berlin © Kristof Fischer

DO 17 MRT 2010 / 20 UUR / BLAUWE ZAAL

INLEIDING Frederik Styns / 19.15 uur / foyer de kunsthaven
€ 40, 35, 30 (BASIS) / € 35, 30, 25 (-25/65+) / € 8 (-19 JAAR)

DE KUNSTCAMPUS GROEIT +12.000 M²

Een bouwproject van de Vlaamse Gemeenschap en de Artesis Hogeschool Antwerpen voor deSingel internationale kunstcampus en het Conservatorium van de Hogeschool Antwerpen.

PERMANENTE TOELICHTING VESTIAIRE DESINGEL
wo>zo/14>18 uur & aansluitend bij voorstellingen/concerten

2009-2010 architectuur theater dans muziek

ABO **TICKETS**

deSingel

Desguinlei 25 / B-2018 Antwerpen
ma → vr 10 → 19 uur / za 16 → 19 uur

www.desingel.be
tickets@desingel.be
T +32 (0)3 248 28 28
F +32 (0)3 248 28 00

deSingel is een kunstinstituut van de Vlaamse Gemeenschap en geniet de steun van

STAD ANTWERPEN

hoofdsponsor

Haven van
Antwerpen

mediasponsors

dS De
Standaard

Knack
weekblad
focus